

Притча про Коваля й Карбівничого

Ніна Бічуя

Вітер котив дорогою жовте, сухе перекотиполе. Чорт влаштував собі розвагу на самій середині дороги: перехоплював перекотиполе й шпурляв його назад, просто в обличчя вітрові. А той гнівався, шарпався, лаяв чорта й гнав перекотиполе знову тією ж дорогою, чортові до рук. Чорт вдоволено сміявся.

Коваль кував коня. Клав на одне копито срібну підкову, щоб кінь не спотикався, а верхівець не боявся дальньої дороги. Коваль бив молотом лунко, голосно, той звук не давав спокою карбівничому.

Карбівничий кидав геть незакінчену роботу, проклинав коваля й погрожував йому:

— Сплю твою хату. Викурю тебе звідсіль з твоїм нестерпним, безтямним грюкотом, з твоїм важким молотом, з усім твоїм галасливим, нікчемним родом. Триклятий бездаро, нужденний реміснику! йди геть, туди, звідкіль приволікся у наші краї! Ти заважаєш моїй роботі, ковалю!

Коваль сміявся. Він знав, що сам перший прийшов у цю місцину і тут забудувався. Знаходилися навіть свідки, котрі підтверджували ковалеві слова, бо нібито самі допомагали йому закладати кузню. Коваль часто розповідав, як воно все було насправді.

Він ішов цією стежкою, цією самою дорогою, втомлений і голодний, була тоді рання осінь, туман перед вечором снувався в ярах при дорозі голубими пасмами, коваль не знав, чи матиме цієї ночі де прихилити голову. Він ішов поряд із конем, котрий тягнув на возі його ковальський лаштунок. Вони спинилися на пагорбі, коваль розпалив багаття, вогонь жадібно пожирав сухуваті галузки й листя, червонясті легкі тіні блукали по траві. Спалахували відблиски багаття в чорній гриві коня, коваль їв хліб і запивав його вином. Вино мало гіркуватий присмак самотності, коваль стиха мугикав пісню, щоб поміж ним і самотністю хоча б та пісня стояла і кінь з чорною гривею. Зненацька почув голоси, хрускіт гілки під чиеюсь ногою, заговорили діти, забряжчали при колодязях відра, дівчата в довгих спідницях і квітчастих хустинах клали на плечі гнуті жовті коромисла, чийсь руки різали хліб грубими пухкими скибками, пахло димом, доброю стравою, пересохлим сіном, хтось надкушував яблуко, хтось цілувався з дівчиною, зіпершись плечем об стовбур старого дерева, а понад тим чувся лункий, голосний удар молота, і коваль побачив самого себе при роботі: начебто він стояв над горном, палахкотів у кузні вогонь і на копитах коня блиснула срібна підкова.

Вранці коваль побачив у долині село. Він міг би поклястися, що того села не було увечері, воно з'явилося якраз тієї миті, коли привиділося йому. Однак усе там було так, ніби село те стояло в долині одвіку, а якщо вже й не одвіку, то добру сотню літ. Коваль залишився там, вибудував кузню на пагорбі, і знаходилися свідки, які стверджували, що допомагали йому зводити стіни тієї кузні.

— Нехай би грім упав на твою кузню. Нехай би запалала під тобою земля тої миті,

коли ти ступив на цей пагорб, коли ти узявся тут за своє нікчемне ремесло! — проклинав коваля карбівничий, бо то ж він сам перший прийшов сюди, хоч не було свідків, котрі підтвердили б це, як не було тоді довкола живої душі, тільки туман снувався вечором в ярах при дорозі голубими пасмами, і крізь ту легку, майже прозору заслону на зеленкувато-сірому небі чітко позначалася лінія дальнього гірського хребта, а на самій середині дороги танцював веселий танець одноногий птах, змахуючи крилами, чорними з синім відблиском.

Карбівничий zostався тут, аби надивитися вдосталь на самотній танець чудного птаха, котрого не міг бачити ніхто, окрім нього, бо не було тут ані села, ані кузні, лиш дорога і пагорб у голубі пасма туману. Карбівничий вживав свій хліб і вино. Вино мало солодкий присмак самотності, якої так давно шукав, так давно хотів мати карбівничий, щоб урешті не-розпорошена думка допомогла йому відтворити в карбах усе те, що він досі бачив і знав, що перейшло крізь його серце, як через вогонь. Затим і вибрав він цю місцину, як вибрав її для себе і для свого самотнього танцю одноногий птах з чорно-синіми крилами.

Карбівничий проклинав коваля, бо той порушував самотність, гримаючи залізом, роблячи свою чорну роботу, і люди йшли та йшли до коваля, протоптуючи безліч стежок попід хижою карбівничого, бо стояла вона якраз неподалік ковалевої кузні, і ніхто не зазирає у вікно карбівничого, бо той не вмів підкувати коня, ані зробити серпа, і людям нічого не треба було від карбівничого.

Прокльони спадали на коваля щоденно, але хата його не западалась, не розлітався на друзки молот, не згасав вогонь, а коні, підковані ним, самі знали потрібну дорогу. Дім його уміщав безліч люду, росли, з'являючись на світ, його замур-зані й галасливі діти, і коваль сміявся з карбівничого, байдужий до його роботи і до його прокльонів:

— Я заважаю твоїй роботі? Ха-ха-ха! А що ти робиш, слухай, ти, хлопче? Усе твоє вміння зійшло на прокльони. Чи ти хоч одну підкову за життя викував, чи одного ножа нагострив хоча б? Ти, мабуть, стидаєшся показати свою роботу людям — а може, взагалі не маєш чим похвалитися? Бо хто коли бачив, що змайстрували твої руки?

І коваль знову сміявся, а за ним усі його замурзані, галасливі, як сорочата, діти.

Та якось одного ранку, коли сонце жовтіло за білуватими хмарами, а вітер котив дорогою перекотиполе просто чортові до рук, карбівничий відчув раптом, що не може узятися до роботи. Він брав різець — і відкладав його геть. Він розглядав зроблене раніше — і все здавалось йому нікчемним, жалюгідним і мертвим, звичайною, наївною навіть, вигадкою повернувся спогад про веселий танок одноногого птаха, мізерною, змалілою бачилася гряда синіх віддалених гір, світ повужчав, збляк, втратив чіткість ліній і позбувся гармонії і краси. Карбівничий не міг зрозуміти, що сталося. Він був ще молодий, руки його не втратили сили, очі бачили добре найдрібніший штрих, найтоншу травинку й найдальшого птаха в небі, то в чому ж річ?

І тут карбівничий усвідомив, що не чує звуків ковалевого молота. Було від того неймовірно тихо так, ніби карбівничий опинився на дні глибоченного колодязя, звідки видно спалах блискавки, а не чути грому. Світ наче онімів, і мала це бути якраз така

мовчазна німота, котрої так віддавна прагнув карбівничий, бо гуркіт молота заважав йому працювати. Однак ця тиша чомусь не радувала карбівничого, навпаки, тепер, коли він почув її, вона розтривожила, знервувала й наполохала навіть, вона, сама вона завадила його роботі, і карбівничий не знав тепер, на кого й на що зіслати свої прокльони.

Уперше за довгі роки він переступив поріг ковалевої кузні і побачив важкий чорний молот, горно, погаслий вогонь і коваля, котрий збирав і складав домашній скарб, лаштуючись у дорогу.

— Куди йдеш? — запитав карбівничий і раптом відчув, як заболіло його серце, ніби воно розділялося навпіл і він втрачав щось, втрачав самого себе, сам покидав рідне вогнище, без якого не міг прожити.

— Шукати іншого місця, де б на мене прокльони твої не сипалися, безвісний ти зайдо! Он, — коваль кивнув головою у бік одного з своїх синів, — його обпекли твої прокльони і твої закляття. Каже, що піде жити в твою нужденну хижу, змиватиме тобі ноги, слугуватиме довіку, аби лиш ти "навчив його карбування. А що то таке — чи він відає? Таж то мана, нічого твої руки не вміють, а хіба ж можна учитися чогось такого, чого ніби й нема, чого не бачиш?

Карбівничий розумів коваля. Він і сам би не хотів, аби його син — коли б мав сина — покинув прадідівське ремесло і брався до іншого. Карбівничий притлумив у собі радість, котрої не мав права зараз відчувати, та й, зрештою, хто знає, чи цей хлопець розуміє, чого забажав? Що б він сказав, почувши про одного птаха — чи не здалося б це йому пустою й смішною байкою, чи не подумав би, що карбівничий божевільний, та й годі? А коли б так, то чи можна його брати собі за учня?

Коваль говорив далі:

— Він каже, що ніколи не візьме до рук молота, що його пальці самі б знали, що робити, аби лиш ти дозволив йому торкнутись тої твоєї триклятої міді! Мій старший син. не хоче брати молота до рук — а якраз на нього я мав найбільшу надію! Я мушу йти звідси через тебе, чуєш, прийшлий чоловіче?

— Зажди, — сказав йому карбівничий, — не йди нікуди. Я піду, — сказав карбівничий, приглядаючись нишком і з якимось затаєним жалем до хлопця, котрий хотів піти до нього

в науку. Хлопець був дужий, високий і широкоплечий, з великими долонями й міцними вилицями, над верхньою губою йому висіявся м'який пушок, то був гарний хлопець, і з нього, мабуть, міг би бути добрий коваль, але вже не буде, хоч би як далеко пішов тепер карбівничий. Бо той хлопець хотів стати карбівничим, і з нього вже не буде справжнього коваля.

Карбівничий розумів те, але також розумів він інше: мусив уступитися, мусив піти геть звідси, бо ковалеві зробити це було важче. До того ж уся околиця зосталась би без коваля, якби той пішов.

Карбівничий ламав свою хату, ладнаючись у дорогу, збирав убогий скарб і все, що зробив, покіль чекав і сподівався самотності тут, у цій місцині, де пливли пасма

голубого туману, де танцював одноногий птах і чорт бавився перекотиполем, а ковальський молот громом озивався в околиці й зваблював до себе людей.

Коваль стояв трохи оддалік і дивився на те все, і вперше — на людські обличчя, полишені карбівничим на металі. Раптом, прозрівши, зрозумів, що то обличчя його синів і дочок, і його власне, і горів на жовтій міді вогонь, гуркотів молот, пливли пасма туману, цілувалися з дівчатами парубки, танцював одноногий птах, який був, хоч його не могло бути, — а все те робилося з великої любові й не лежало на тому прокляття. Коваль дивився — і аж тепер побачив, якою гарною була його кузня, якими прекрасними були роблені ним підкови, які незвичайні коні, котрих приводили до нього, які світлі обличчя його дітей.

І ковалеві здалося, що то він сам іде геть із свого дворища, від свого вогню, і втрачає самого себе, розділяється навпіл і гине.

— Зажди, — сказав —коваль, — не йди нікуди. Бачиш — я привів тобі свого сина, — коваль кивнув у бік молодого хлопця з широкими долонями і м'яким пушком над губою.

А вітер тим часом уперто котив дорогою жовте сухе перекотиполе.